

КРАТКА

КРАЂА

Ан-Хелен Лестадијус

Са шведског превео
Никола Перишић

Наслов оријинала
Ann-Helén Laestadius:
STÖLD

Copyright © 2021 by Ann-Helén Laestadius
Copyright © 2025. за српско издање, Хеликс

Издавач
Хеликс

За издавача
Бранкица Стојановић

Уредник
Бојан Стојановић

Лектор
Александра Драгосављевић

Штампа
Ф.У.К., Београд

Типографија
Adobe Text Pro

Прво издање

ISBN: 978-86-6024-143-8

Смедерево, 2025.

www.heliks.rs

**Co-funded by
the European Union**

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

КРАТКА

ПРВИ ДЕО

Dálvi, зима 2008.

1 – Okta

Елса се није освртала. Исправила је леђа и усредсредила се на то да ухвати ритам, али је ипак морала да повремено погледа скије, да не би изашле из утабаних трагова. Заправо је већ било превише мрачно за излазак на снег, али није могла да се суздржи.

Образи су јој се кочили на хладном ветру, а крајичком ока је гледала како јој тамна коса која је извиривала испод капе постаје сребрнастосива. И трепавице су јој промениле боју, а сваки пут када трепне осетила би у очима хладноћу. Као да је постала неко други.

Језеро је било ишпартано траговима скутера који су водили ка кући или негде другде. Ка суседима и рођацима. Ка забрану за ирвасе. Она је пратила најшири траг скутера. Пронашла је свој ритам, и скије су само фијукале испод ње. Напунила је девет година. Сада је велика девојчица. Има своје скије, није их наследила од Матијаса.

У рукама је осећала снагу, силовито се одбацивала штаповима и клизила на скијама. Знала је да ће се кућа ускоро претворити у тачкицу иза њених леђа. Са језера је прешла у шуму, али није осећала страх. Она се никада није плашила, јер је тачно знала где се налази и увек је проналазила пут до куће. Мада обично није напуштала језеро. Али сада је већ велика.

Сунце је почетком јануара поново пронашло пут до њих, али једва је стизало да се уздигне пре него што опет крене да

се спушта, остављајући ружичасти одсјај за собом. Данас су облаци заклонили светлост брже него што је рачунала, али ипак се још неко време неће сасвим зацрнити. Стићи ће она. Снег је притискао јеле и брезе. Чинило се као да јој се дрвеће клања. Желело јој је добродошлицу. Ето, препознавало ју је и поред те сребрнасте, проседе косе пуне иња, и нових скија.

Чула је ирвасе и упрла још јаче, иако су јој бутине биле већ уморне и отупеле. Дисање јој се убрзало, грло јој се цепало. Није смела да облизује суве усне, јер би поцрвенеле и испуцале. Није јој се свиђао укус крви.

Сада тамо нема никога. Знала је да је тако. Мама, тата и Матијас су код куће. Још није време за храњење ирваса. Али она ће их изненадити. Почистиће пелет, одвући цакове, можда ће чак и ући у забран и сипати мало из њих. Држаће лишај у руци, а ирваси ће јој прићи, окупити се око ње, нимало уплашени.

Нагло је застала на звук паљења мотора скутера. Каквог ли разочарања. Није стигла ту прва. Скутер је стајао непомично и радио у месту. Она се скоро нечујно одбаци штаповима. Придржала се за једно борово стабло и опрезно извирила.

Био је то он.

Никада му није изговарала име.

У његовим устима, међу напетим уснама, било је нечег меког, паперјастог. У руци му се налазио нож, а на њему крв. Елса стисну штапове толико јако да су је смрзнути прсти заболели у рукавицама.

Он је извадио комад ува из уста и ђушнуо га у цеп својих прљавих жутих панталона. Истих онаквих какве носе путари. Широке рефлексне површине блеснуле су док је пролазио испред фарова на скутеру. Мртво теле је лежало крај оgrade, са спољне стране. Сагнуо се, можда да би га понео са собом? Њено теле ирваса. Ма, је ли стварно? Јесте. Препознала је бели белег на челу, то је Nástegallu. Глас јој се сам извио из

грла, а он ју је чуо. Почео је да претражује околину погледом, хитро и искусно, па ју је на крају угледао. Можда је није препознао са том сребрнastosивом косом?

Чинило се да псује. Упутио се крупним корацима ка њој. Језиком је гурао горњу усну, притискајући њом снус.

Онда се искезио, показао прстом на њу, подигао кажипрст испред својих танких усана као да јој говори да ћути, а онда истим прстом превукао преко грла. Смрт. То је значило смрт, знала је.

Упутио се назад ка скутеру. Извукао је црне рукавице из џепа панталона и забацио ногу преко седишта. Несвестан да није извадио само рукавице. Оно паперјасто парченце полетело је кроз ваздух. И приземљило се у снег. Уво са ознаком за ирвасе која је доказивала да је то теле припадало њиховом крду.

Нагазио је гас и оставио за собом мирис издувних гасова, али и још нешто неодређено због чега се Елси набра нос.

Упутила се тамо на скијама, клецавих ногу, скинула рукавице и узела уво у руку. Нежно је уклонила снег, а на длану јој је остала крв. Није то било цело уво, одсекао је само крајњи део на ком се налазила ознака.

Она искоса баци поглед ка беживотном телу крај оgrade. Није желела да приђе и коначно се увери у то да је у питању њен ирвас. Али морала је.

Била је то Nástegallu, Елса ју је препознала и такву, без ушију. Имала је бели белег између очију и необично дуге ноге. Капљице крви виделе су се у меком крзну. Био је то њен ирвас, без своје ознаке која показује одакле је. Није могла да заплаче, ни да врисне. Али у глави јој је застрашујуће брујало. Помислила је како ће га једног дана убити.

2 – Guokte

Мама и тата су шапутали над њеном главом. Била је упушкана у саоницама прикаченим за скутер, умотана у ћебе. Скије су лежале испод ирваских кожа. Нико није ни размишљао о чињеници да је скијала сама све до забрана, нико то није поменуо. Елса је жмурила, а снежне пахуље које би јој додирнуле лице топиле су се брзо. Сребрнасто иће у коси сада је ишчезло, и опет је била она стара.

Enná и ísa су је пронашли како седи поред свог ирваса. Питали су је шта се десило, али она је остала нема. У рукавици је стезала оно парченце ува. Крв се скорела, али су паперјасте длацице биле подједнако меке. Није им га показала, чак ни онда када су уплахилено разговарали о томе како је „онај проклетник“ однео уши, једно цело и половину другог. Понекад су ознаке са ушију биле потребне како би се могло доказати да је неко власник ирваса који је прегажен или га је убила нека грабљивица. Али ово уво неће добити нико. Њена Nástegallu била је мртва.

Мама је села поред Елсе и стиснула је уза се. Плакала је, Елса је то знала. Enná је увек плакала. Она је покушавала да се обузда, да сачека да прво дођу кући, па да може да се затвори у спаваћу собу. Тамо где мисли да је нико не чује.

Тата и Матијас су се пажљиво побринули за њеног ирваса. Одавно се био спустио мрак, и Елса није могла да види све што раде. Али чула их је како мумлају.

„Мора да је наишла и видела их, иначе би одвезли ирваса са собом“, рекао је Матијас.

„Ма не, хтели су само да га убију и то нам покажу.“

Тата је ишао околу са џепном лампом и осветљавао трагове скутера. Елса је могла да покаже на коју страну је отишао и који су трагови били његови, али није имала снаге да подигне руку. Као да ју је оно уво чврсто стискало, отежавало јој руку. Видела је знак за смрт и схватила је да је ствар озбиљна.

Сноп светлости је поигравао по снежним сметовима, погнутом дрвећу и траговима скутера. Тата се сагнуо и направио слику телефоном. Направио је још неколико слика. Фотографисали су и ирваса пре него што су га померили. Сигурно су позвали и полицију, али сви су знали да нико неће доћи вечерас.

„Сад морамо да идемо, Нилс Јохане. Она се смрзава“, рекла је мама.

Елса се није смрзавала, али јесте дрхтала. Мама ју је чвршће стегла и тимарила јој цело тело одлучном руком. Није помагало.

Тата је нагазио гас толико да су полетеле уназад у саоницама. Матијас их је обишао на свом скутеру. Улетео је у смет, и урлање мотора одјекну шумом. Елса је схватала да је љут. Увек се чуло по скутеру ако је Матијас љут. Убрзо су се црвена задња светла видела још само као тачке далеко преко језера.

Она посегну руком под ирваске коже и тамо пронађе скије. Опипала је њихову глатку површину. Никад више неће скијати до забрана.

3 – Golbma

Матијас је читаве вечери налазио поводе да сврати у њену собу. Посматрала га је. Старији брат. *Stuoraviellja*. Седам година старији, не више дете, али ни одрастао човек. Нешто између, *gasku*, као што је *áhkku* имала обичај да каже. Њена бака по оцу имала је реч за све, али само на самијском језику. На шведском је успевала да их се досети тек толико да се некако снађе, како је сама говорила. Али понекад ипак није умела да говори самијски а да у њега не умеша и мало шведског.

Одрасли су говорили да је Матијас налик мами, био је висок као и она, и називали су га одраслим, али Елси се чинило да у лицу изгледа као дечачић. Мама и Матијас имали су исту тамну косу и истоветне очи. Само што су Матијасове очи биле опрезније.

Копао је по гардероберу у углу Елсине собе, али није говорио шта тражи.

„Јеси ли га видеља?“, упитао је не окрећући се. „Је л’ то био Роберт Исаксон?“

Она је лежала испод покривача, а у шапи је држала уво. Није смела превише да га стиска, јер тад би се натопило знојем и не би више било онако живо и паперјасто какво треба да буде. Али није се усуђивала ни да сасвим попусти стисак.

„Мораш да причаш, јер ће они у супротном помислити да си полудела, а онда ћеш морати у болницу.“

Матијас је трупкао около као узнемирен ирвас. Она се под покривачем презнојавала, пошто је áhkku појачала грејање у соби. За њу је топлота представљала решење за све. Не нужно и блискост, пошто јој се никако није дало да подигне руке како би неког загрлила. Непријатно је грлити неког ко загрљај не узвраћа, али када би Елса подигла руке и кренула ка њој, њене су често само остајале да висе уз тело. Прсти би јој се понекад кретали по Елсиним леђима, некако срамежљиво.

И даље нико није коментарисао да је у питању био Елсин ирвас, онај кога је лично обележила ножићем који је увек носила за појасом. Била је у стању да у глави нацрта ознаку и изреже је. Припадала је њој, њима, породици. Кажипрстом је прешла дуж уског засека по ивици ува и присетила се колико је тешко било извести га. Већи, заобљени засек био је једноставнији, баш као и рез који је расцепио сам врх ува, за једва један центиметар.

Она је заиста желела да каже Матијасу, али он би тада урадио нешто глупо, знала је то. Увек је било тако док је још ишао у школу. Бранио се, али нико није обраћао пажњу на то, свакако би свалили кривицу на њега. Према ономе што је говорила áhkku, Матијас је био исти као áddjá у тим годинама. Његов деда по оцу се такође тукао у школском дворишту. Али Матијас не би могао да победи одраслог човека. А њеѝа баш никада. Био је висок, виши од било кога другог, и имао је широка рамена и велике шаке.

Матијас протрља корен косе врховима прстију, корачајући горе-доле.

„Треба само да климнеш главом, unpa oabba. Климни, да знам да је он.“

Елса је морала да лежи сасвим непомично да не би случајно климнула. Зажмурила је за сваки случај. Али то је Матијаса разљутило, чула га је како дува кроз нос и боље јој је било да поново отвори очи.

Можда и није могла да говори, тако се осећала. Као да се речи сада одупиру, не дозвољавају да буду изговорене. Њу то уплаши, важно је да у школи може да прича. Накашљала се да прочисти грло, тек да проба да ли може, а Матијас се упиљио у њу. Није желела да га разочара, али још мање је желела да он погине.

„Због чега си уопште скијала тамо сама?“, праснуо је напоследку.

Она је тада морала да чврсто стегне грло. И мисли на нешто сасвим друго.

4 – Njeallje

Увече је тата одшкринуо врата њене собе. Елса је зажмурила и наставила да дише мирно, као да спава. Знала је да је то он, препознала му је кораке. Он затим поново привуче врата за собом, сасвим опрезно, али су ипак зашкрипала.

Када се више нико није чуо напољу, она се придиже у кревету. Пустила је да јој се очи навикну на мрак. Спаваћица јој се била залепила за леђа и она је нагло стргну са себе. Кожа јој се јежила док је нечујно клизила из кревета. На врховима прстију је отишла до прозора који гледа ка језеру. Ветар је дувао јако, завијајући између кућа раштрканих око језера. Улична светиљка на гребену села имала је штуцавицу. Светлост је подрхтавала. Општина је одлучила да уза зид испред њихове куће више неће бити упаљене лампе. Постало је прекупо, било је то једино објашњење које је Елса чула. И тако је сада осветљен био само гушће насељени део села. Код њих, уз само језеро, лампа више није горела. Тата је уместо тога поставио на кућу своје осветљење које се палило када неко уђе у двориште. Елса је имала обичај да се понекад одшуња на трем, онда када би јој се учинило да је тама напољу исувише језива. Рефлектор би осветлио цело двориште, и нико није могао да се скрива ту.

Кућа није била велика, она и Матијас су имали свако своју собу, а мама и тата своју спаваћу, мада је тата најчешће спавао

у дневној соби, на душеку који би ујутру смотао. Елса би га чула како тамо напољу хрче, и ако би се у току ноћи пробудила, а хркања не би било, уплашила би се, и морала би да устане. Тада је тата умео да стоји крај пећи са шољом кафе у руци. Иако је глуво доба ноћи. Био је сив у лицу, необријана брада му је постајала проседа, сав је некако бивао све сивљи.

Áhkku и áddjá су становали у суседној кући. Ако би притиснула нос на прозор, успела би да назре делић њихове куће. И она је била мала, а áhkku је говорила да ју је саградила држава негде педесетих година, онда када се тежило томе да се одгајивачи ирваса најзад скрасе на једном месту. Елса није знала шта значи то да се скрасе, а áhkku је ту реч малтене испљунула из уста. Углавном није ни требало да Елса чује како се прича о таквим стварима, али би она то некако ипак чула.

Áddjá је офарбао кућу у боју жуту попут сунца. Желео је да је прошири, али су чике у граду које одлучују о кућама рекле не. И тако је саградио подједнако жуту колибу за коју по закону није била потребна дозвола и често је спавао тамо. Кад Елса боље размисли, није било много одраслих који спавају заједно. А уз то су и тате дуго одсуствовале када оду са ирвасима.

Између кућа налазила се дрвена ката* у којој су димили месо. Комаде меса би затим окачили у дуге редове иза челичне жице на крову спремишта, да се тамо суше на ветру. Елси би вода пошла на уста при помисли на goike biegu. У њиховом дворишту налазили су се квадови, саонице, два аутомобила, два скутера, а под цирадом код спремишта још један стари скутер који би у ствари требало да се прода. Најближи сусед, тамо иза áhkku и áddje, жалио се на то да им двориште „личи на ругло“. Елса их је чула како изговарају речи лапонско двориште. Ти суседи су волели да шишају травњаке тако да сви

* Традиционална самијска колиба купастог облика, налик на шатор. (Прим. ирв.)

изгледају исто, и да саде цвеће. Допадала им се и тишина, зато би се још више дурили онда када Габо лаје. Али пси лају, то ваљда свако зна. Елса пожелe да је Габо сада у њеној соби, да јој загнури нос у крзно. Требало је да поведе керушу са собом у забран, онда би је пустила на њега.

Габо је била мешанка, али је највећим делом била аустралијски овчар, и уз то најбољи пас за чување ирваса ког су икада имали, а опасност је умела да нађуши на километар.

Елса је наслонила лице на окно, док је ветар наваљивао на зидове куће. Можда је и он желео да их некуд пресели. Да их одува на неко друго место.

Из кухиње се зачуло мумлање, и она се одшуња до врата и притисну уво на прохладну белу површину.

„Ноћас морамо на смену да будемо у забрану.“ Татин глас је био оштар. Често је звучао тако када разговара телефоном.

„Сада ће проклети ветар развејати сваки траг, а полиција нема времена да долази.“ Накратко је застао. „Знам да је недеља, али откад је то полиција престала да ради недељом?“

Настала је тишина, а затим је наставио да говори пригушеним гласом, па је успевала да чује само понеку насумичну реч.

„Био је то Елсин... затекла.... Без ушију... у шоку.“

Образи су јој се загрејали. Био је то први пут да неко помене како је ирвас био њен. Као да су се надали да она неће схватити који је то ирвас био. Али наравно да је знала. Имала је већ девет година. Умела је да препозна свог ирваса.

Тата је изговорио његово име, Роберт Исаксон. Кожа јој се најежила на целим рукама.

„Не, Елса га није видела.“

Она се баци под покривач и чврсто стисну грубу навлаку јоргана, била је нова и неудобна за спавање. Није слагала. Ђутање није исто што и лагање. Ђутање је ћутање, и ништа више.

5 – Vihtta

У кухињи је мирисало на кафу и мокрог пса, али Габо је већ била поново пуштена напоље. Елса у себи пригуши зевање док је прилазила кухињском столу за којим су већ седели тата и Матијас. Мама, као и обично ујутру није могла да седне. Није имала довољно мира да седне ни када вечерају. Али ипак се није мучила тако као áhkku, која је увек стајала за шпоретом и пекла још једну туру суоваса или испробавала кромпир виљушком.

„Стижем“, рекла би мама сваки пут када је Елса замоли да седне.

Али никада није стизала, а када би најзад села, сви остали би већ завршили.

Сада је претурала по замрзивачу, покушавајући да пронађе хлеб који је пекла претходне недеље. На шпорету је лонче за кафу забрињавајуће запиштало. Тата хитро устаде док му је из уста висио сендвич, тако да му је кришка сира умало испала, па склони лонче у страну. Мама му упути љутит поглед. Она је заиста умела да гледа љутито. А тог јутра се мноштво погледа размењивало преко стола. Тата је вртео главом, свакако не увиђајући да је урадио ишта погрешно. Мушкарци тако нешто ретко увиђају. То је áhkku често говорила Елси. Áhkku је још боље умела да гледа љутито. Све је радила макар малчице боље него мама. Једноставно је било тако.

„Мораћеш са мном у полицију“, кратко је рекао тата.

Елса застаде са чашом млека на пола пута до уста и погледа у њега. Обријао се. Имао је тамне подочњаке, а беоњаче су му биле црвене, али му се брада скоро блистала, толико је била глатка.

„Зашто?“

„Треба да испричаш где си пронашла ирваса.“

Она се избечи на њега.

„Јесте, твог ирваса“, појаснио је. „Ја само желим да они схвате шта си доживела. Можда си неког и видела? Јелда?“

Он ту остаде без ваздуха. Није имао снаге да је погледа у очи.

„Овог пута су убили само да би нам напакостили. А полиција неће укапирати ту разлику. Они ће мислити да се за нас овде ради о парама! Ако нам уопште буду поверовали и у то да је ирвас наш.“ Матијасу је глас дрхтао. Не зато што је био на ивици да заплаче. Био је љут, а Елса се није усуђивала да погледа у њега.

„Прекини!“ праснуо је тата. „Не сада.“ Благо је показао главом у Елсином правцу.

„Али то је истина!“ Матијас се клатио напред-назад на столици од боровине, истовремено одржавајући равнотежу са чашом сока у руци.

Мама је однела маслац, сир је умотала у пластичну кесу, а лопатицу за сечење убацила у судоперу. Склонила је тетрапакове са млеком и соком, помало алкаво покупила мрвице и изнела шоље кафе за себе и тату.

Елса је бескрајно споро испијала млеко док је размишљала о томе колико је заправо противзаконито лагати полицију. Да ли је противзаконито за затвор или само малчице противзаконито? Према Матијасовим речима полиција увек лаже њих, зашто онда и они не би могли да раде исто? Она помисли на уво које је до даљег сакрила испод кревета, испод своје одеће.

Држала га је неко време док није заспала, али се није усудила да га држи код себе у кревету, имајући у виду то да ју је мама увек будила.

Зидни сат је гласно откуцавао. Мама је коначно села.

„Мислим да је боље да кажемо да је у питању био Матијас. Она је премала.“

Матијас лупи ногом од столице о под и уз тресак спусти чашу са соком.

„Него шта! Урадићу то.“

Елса је чежњиво гледала напоље према великом путу. Камо среће да сада стоји тамо, заједно са Ана-Стином, и чека аутобус. Уместо да размишља о полицији или о томе како је изгубила нешто што је било њено.

Мама је протрљала слепоочнице, а Елса се загледала у седе власи које су се пробијале усред тамних. Удруживале су се у сребрнасте праменове. Можда је и мама била на путу да се претвори у неког другог, исто као Елса у шуми. Јер она је није више стварно познавала. Често је плакала, а још чешће грдила, најчешће Матијаса који би се само покуњио и нестао.

Маму су некада звали *givgu*. Тако су зли језици некада говорили за жене које нису самијског порекла. Мама је била из града. Марика из града. Елса није веровала у ту реч, *givgu*, пошто је мама на крају крајева говорила самијски, шила колтове,* имала своје колтове и бавила се ирвасима. Али говорила је да је морала да научи све то онда када је тата одлучио да ће бити његова.

„Он је био баш сигуран у то, а знаш и сама, кад тата нешто одлучи, то више нико не може да промени.“ Ту се насмејала.

Сада је већ прошло много времена откако је последњи пут подсећала Елсу на то како може да настане љубав. Сада су се у ваздуху углавном осећале бодљице.

* Традиционална самијска свечана ношња. (Прим. њрев.)

Није било ни баш сигурно да је у питању лоша намера онда када би се за неког рекло да је *givgu*, и требало је пажљиво слушати како је реч изговорена. Могло је значити само то да јој корени нису самијски. Јер било је важно знати ко је у сродству са киме.

Када се мама удала за тату, после чега се родио Матијас, све се ређе помињала та реч. Тада је могла и да почне да облачи колт. *Áhkku* је то све објаснила. Елси се није свиђала реч *givgu*. А мама јој је рекла да људи не знају шта говоре.

„И ја сам Самијка, само да знаш“, шапнула је Елси на уво једне вечери, у време док јој је и даље читала бајке наглас.

Елса, која никада није ни мислила другачије, хутке је прихватила ту информацију. А мама је одједном деловала преплашено. Као да јој је рекла нешто тајно.

„Ти си премала“, промумлала је.

„Ми смо исто“, одлучно је на то рекла Елса.

Матијас је тврдио да је немогуће сећати се догађаја од пре шесте године, али Елса се сећала.

А што се тиче тог *givgu*, и то је умела да чује у селу, када би неко узгред поменуо маму. Када би дошла кући и питала, мама би се смејала на рачун тетака које се баве оговарањима. Није то био искрен смех, јер Елса је знала како треба да звучи онда када смех навире из дубине стомака.

Отприлике у исто то време увидела је да *áhkku* и *áddjá* заправо имају имена, баш као и бака и деда по мајци. Као и то да *áhkku* може да се односи на обе баке, исто као и на обојицу деда.

Елса се увек најбоље служила самијским језиком, боље него шведским, па би јој се језик највише развезао у суседној кући. Тамо је било лако причати и рећи оно што желиш. Код баке и деде у граду ишло је теже. У школи се навикла на шведски. Иако је то била школа за Самије, ипак је у разреду било деце која су радије говорила шведски.

Али њеном скривању у успоменама дошао је крај када се тата гласно накашљао крај ње.

„Елса иде са мном. Ако сада почнемо са лагањем, и то изађе на видело, више нам никада неће поверовати нити ћемо моћи да очекујемо правду.“

Није сачекао мамину реакцију, већ је само брзо устао да испере остатак из шоље са кафом.

Матијас је слегнуо раменима и уздахнуо. Мама је укочено гледала у татина леђа, а Елса осети како јој се доручак враћа из стомака. Гутала је и гутала.

Тата се упутио ка спаваћој соби, а мама је такође устала и отишла.

„Елса! Нешто смрди у твојој соби. Јеси ли опет заборавила неку полупоједену воћку или мокар пешкир у торби, шта је сад у питању?“ Мама се вратила са незадовољством исписаним на челу.

Уво! Вероватно оно смрди. Она пак није ништа осетила.

„Да, можда сам нешто заборавила. Идем да видим“, промумлала је.

Мама је наставила у правцу спаваће собе, а Елса одјуре у своју собу. Па, можда ипак мало смрдучка. Мораће да однесе уво у спремиште чим буде дошла кући из школе. Тамо ће се осушити како треба. Она хитро испразни своју зелену кутијицу са огрлицама и уместо њих стави унутра уво. Затим је ставила кутијицу на полицу и притисла је одозго са две књиге. Сада ваљда смрад неће моћи да процури.

Вратила се у кухињу. Из мамине и татине спаваће собе чуло се некакво љутито мумлање.

Она се нагнула преко кухињског стола како би могла да види аутобуску станицу. Стуб је био скоро потпуно завејан снегом. Грталица је прошла тог јутра и набацала снег у сметове.

Ана-Стина је стајала сама тамо напољу. Само две девојчице из села су ишле у школу за Самије, Ана-Стина и Елса. Остали

су ишли у шведску сеоску школу која се налазила одмах поред школе за Самије. Ана-Стина је била две године старија од Елсе и ишла је у четврти разред, али ипак су се добро слагале. Уосталом, тако се и мора када немаш другог избора.

Пожурила је у предсобље и навукла јакну, гурнула ноге у и даље превелике зимске чизме не везујући их, обмотала шал двапут око врата, навукла црвену капу до самих очију, узела рукавице у једну руку а школску торбу у другу, да би се одмах затим нашла напољу. Снег на степеницама испред врата шкрипао је под чизмама, а последњи степеник је прескочила. Кроз шуму се чуо звук аутобуса који се приближава. Јутро је било толико тихо да се аутобус чуо већ на удаљености од неколико километара. Мраз јој је штипао образе, а плућа су јој се грчила. Можда је већ и скоро минус двадесет.

Потрчала је ка путу, одакле јој је махала Ана-Стина.

6 – Guhtta

Матијас упали мотор *фејзера* и подиже вратни штитник преко носа. Капу је навукао што је више могао преко чела и ушију. Виделе су му се само очи, а у њима су му навирале сузе од хладног ваздуха док није ставио наочаре за скутер. Јакна му је шуштала на хладноћи. Сви покрети су му постали укоченији, и упркос одећи осећао је да му је хладно. Није се баш смрзавао, али хладно јесте било.

„И кацигу!“, довикнула је мама када је сео на скутер, спреман да крене.

„Ех!“

Јако је притиснуо гас, а звук мотора и све оне силе која је вибрирала под њим били су управо оно што му треба. Заврлудао је између бреза, избегавајући препреке и заносећи се у кривинама, како се не би заглавио.

На реци је могао још да дода гас. Да је остао кући још само секунд дуже, већ би нешто разбио. Колико су му само већ дојадили сви тамо. Какве проклете кукавице! Сви су знали ко краде и убија њихове ирвасе, али ништа нису предузели.

Нанишанио је једну удолину, желео је да му скутер полети. Машина од двеста килограма изгуби тежину, и он изведе најдужи скок до сада. Када се приземљио, снег се усковитла око

њега, и морао је да напрегне сваки мишић у телу да би задржао контролу. Ето, најдужи скок, а баш нико га није видео.

„Ма, јебем ти!“

Урлик одјекну околу по шуми. Притиснуо је гас још јаче, пред њим се пружала дуга стаза од трагова скутера. Река је вијугала између села, повезујући их међусобно. Лети је умео да вози скутер реком. Чак ни тада му пулс није нарочито убрзавао, јер знао је шта ради. Знао је колико је гаса потребно да би се одржао на површини. Није било ничег што није могао. Возио је скутер откако му је било пет година, и што је старији бивао то се чешће искрадао из куће сам. Мама је умела да се разбесни због тога, али тата је разумео, и он је био исти такав. Мирно јој је говорио да Матијас мора да зна како да вози. Она му је звоцала да је то противзаконито. Чак ни пошто је напунио петнаесту, чиме је све постало по закону, није престала са тим, и подједнако се дурила сваки пут када он пође од куће.

Како се приближавао суседном селу смањио је брзину. Из оцака је излазио дим и чуо се лавез када је прошао поред неких кућа, али иначе је владала заглушујућа тишина, као што је то случај када снег завеје села.

Није имао неки јасан план, само је желео да се одвезе до те куће. Да види шта тај олош ради са ирвасима које убија. Али увек је постојао и ризик да неће моћи да се суздржи. Он се није тукао без потребе, али понекад је био приморан на то. И сада је у стомаку осећао оно титрање. Требало је да позове још неког, уместо да ту долази сам. Свима је познато да је Роберт Исаксон луд. Баш као и његов ћале, који је пијандура. Али њих су ипак двојица, а он је сам. Када му се та мисао избистрила у глави, почео је да оклева. И то га је додатно разљутило.

Фејзер је брундао у празно. Склонио је вратни штитник и нагнуо се у страну, тресући слине из носа.

Какве сврхе има што је видео његову кућу? Полицију ни сада неће бити ни најмање брига.

„Јебига!“

Оштро је окренуо управљач удесно. Кренуо назад кући. Посматрао како брзинометар дивља.

7 – Čieža

Осећао се кисео мирис влажних постављених панталона и знојавих дуксерица од флиса окачених на чивилуке испред учионице. Кроз прозор су се чули гласови, смех и вика из школског дворишта. На самијском и шведском. Елса се облачила полако. Навукла је плетени сиви џемпер преко главе, а власи косе су јој се накомрешиле као неки електризирани ореол око лица. Шишке су јој се залепиле за чело.

Видела је Маркуса тамо напољу. Он је у сродству са њим. Понедељком је било најгоре, пошто су тада ишли на одмор заједно. Можда је знао шта је она видела. Крв на ножу и уво у устима. А шта се ради са онима који су видели превише? Она је прочитала оно што је неко написао на татином Фејсбуку. Само мртав Лапонац је добар Лапонац. После тога више није ништа читала са татине странице, нити је уопште одлазила тамо. Иако би заправо радо разгледала оне лепе слике из ирваске шуме које качи тамо.

Код куће су у трећој кухињској фиоци код машине за прање судова лежали папири из полиције, тако је рекао Матијас. У фиоци се налазило све што би могло затребати у различитим врстама хитних ситуација. Фластери, селотејп, маказе, парацетамол, лупа, варалице за пецање, фластери за жуљеве и отварачи за флаше. Црвено-жутим варалицама сте морали баратати пажљиво, да се не бисте закачили за удицу. Елса је

видела тату како оперише маму када јој се варалица закачила за палац док су пецали на реци. Требало је извадити бодљу тако што се удица пресече кљештима на закривљеном делу, после чега се извуче равни део који се зарио у прст.

Елса није видела те папире из полиције, али је сада размишљала како би можда требало да их погледа. Једном је неки полицајац дошао код њих кући и нешто записивао у бележницу. Говорило се о месту где се транжирало месо, а она је помислила да је то чудно јер уопште није време клања. Том приликом је чула име које ће се касније много пута поновити. Он је био опасан, али није знала на који начин. Сада је знала. Роберт Исаксон из суседног села био је убица ирваса.

Она је питала маму и тату за тог полицајца у њиховој кухињи, а они су јој се насмејали, помало усиљено, и рекли: није то ништа, unna oabba. Unna oabba, мала сестро. Кад сте најмлађи, не морате све да знате. Једноставно је тако. Они су је ретко ословљавали са Елса, како родитељи тако и Матијас. За њих је она била unna oabba.

Маркус се загледао у прозор, а Елса хитро склизну и чучну крај клупе. Срце јој је необуздано галопирало. Он то тражи њу! Кад би само Матијас и даље ишао у школу. Он би је заштитио. Знала је да су се Матијас и Маркус једном потукли прошле године. Маркус је повео са собом много другара, па су ишутирали Матијаса. Целу недељу му је усна била натечена. Тата је поднео пријаву полицији и звао је школу телефоном, али су му на све то одговорили да и сам зна какви су дечади.

Она је дрхтавим прстима везивала пертле на чизмама. Минути су откуцавали, одмор ће ускоро бити готов. Можда уопште и не мора да излази.

Маркус се сада успентрао на снежни смет испред прозора, и док је дисао уз окно, на стаклу се стварала измаглица која је затим полако ишчезавала, да би се затим указала поново. Поглед му је био мрачан. Испод браде је имао грозд бубуљица.

Није ништа претећи показивао, не, само је зурio све док је тиме није натерао да спусти поглед на своје чизме.

Једна грудва снега погоди прозор са таквом силином да је одјекнуло кроз читав ходник, и она се тргну. Маркус се смејући окренуо, спустио низ смет и нестao. Елса одбаци чизме, подиже ноге на клупу и склупча се у лоптицу. Рукама је обавила листове ногу и притиснула тако јако да је остала без ваздуха у плућима. Наслонила је чело на тврде чашице на коленима.

„Шта то радиш?“ Ана-Стина је стајала на другом крају ходника.

„Боли ме стомак.“

„Да идем по учитељицу?“

Елса одмахну главом.

„Је л' се нешто десило?“

Елса је у глави видела свог ирваса. Покајала се што није понела уво са собом у школу. Требало јој је да осети ону паперјасту мекоту на длану. И одједном се појавио плач. Образи су јој се навлажили, слине потекле, а негде у дубини грло јој се грчило и болело је.

Ана-Стина је оклевајући коракнула ка њој. Елса је легла на клупу, као да више нема довољно снаге за седење. Чело јој се ознојило, баш је било мучно плакати толико.

Врата једне учионице се отворише и из њих изађе Марја. Чучнула је и склонила Елси праменове косе са лица.

„Mii lea dáhpráhuvan? Ана-Стина? Шта се десило?“

„Не знам. Сад сам дошла.“ Ана-Стинин глас је звучао жалосно.

Елса је била ситна за свој узраст. Марја је подиже без потешкоћа и крену са њом ходником ка зборници. Елса је пустила да јој руке ландарају, као да ју је сва животна снага напустила. Марија се благо осећала на дувански дим. Елса је одувек подозревала да учитељица кришом пуши у учионици. На одморима

је увек ветрила просторију широм отварајући прозоре, иако је напољу било ледено. Елса би се обично сва стресла када поново уђе ту и седне на своју хладну столицу.

Када ју је Марја спустила на црвену софу у зборници, околосте указа мноштво забринутих лица. Причало се на самијском језику. Неко је рекао да би требало да позову њене родитеље. Елса жустро одмахну главом. Марја ју је миловала по коси. И тада је плач поново морао да избије на површину.

„Па душице једна мала, шта се десило?“

Елса обујми руком Марјин врат, па је привуче ближе себи. Шапутала је.

„Убили су мог ирваса.“

„Како то? Прегазили су га?“

„Не. Убили су га.“ Када је то изговорила наглас, деловало је толико страшно да је покушала да усиса речи назад у себе, да се предомисли. Али било је прекасно, Марјине очи су се већ разрогачиле.

„Убили?“

„Немојте то да говорите наглас. Немојте ником да кажете!“

Марија дланом обриса Елсине мокре образе. И она је имала ирвасе, зато је разумела. Нису разумели сви, али Марја јесте.

„Не знам да ли га је неко убио. Али био је крав. И мртав.“ Није се усуђивала да погледа учитељицу у очи док ју је лагала.

Марја прво стисну песницу, али се затим опусти и помилова Елсу по челу.

„Топла си. Требало је данас да останеш код куће.“

Елса је климнула главом, и одједном осети да је силно уморна, толико да мора да зажмури.

„Могу ли да будем овде док не дође аутобус?“

Зачкиљила је и видела како Марја гледа на сат.

„Зар нећеш да позовем телефоном твоје родитеље да дођу по тебе?“

Елса одмахну главом не отварајући очи.

„Но добро, онда се мало одмори, доћи ћу после по тебе.“

Она ухвати Марју за ручни зглоб.

„Немојте ништа да говорите за мог ирваса. Баш ником.“

Марја није деловала као да је задовољна тиме, али је ипак климнула главом.

Жагор у зборници је био успављујући, отупљујући. Елса је покушала да остане будна, али то је било немогуће. Као да лежи испод кухињског стола док одрасли причају. А софа која је мирисала на прашину била је тако мека.

8 – Gávccí

Када се Елса пробудила, поред ње је седела áhkku. Била је то ситна старица, није је се имало шта видети. На глави је носила шарену плетену капу, а рајсфершлус на плавој перјаној јакни био је спуштен до половине. Áhkku је била привукла столицу до софе и сада је седела на њој и клатила ногама. На себи је имала своје најлепше ципеле, nuvttahat, које је сама сашила од беле ирваске коже.

Није деловала ни најмање забринуто, исто као и други одрасли онда када нешто није како треба.

„Откуд ти овде?“, упитала је Елса.

Áhkku показа главом иза себе, ка Марји, која је стајала поред судопере и умакала кесицу чаја у своју шољу.

„Она ме је позвала.“

Елса се придигну, па ћушну у уста прамен косе да га сиса. Ана-Стина је обично говорила да је гадно сисати своју косу, али Елса би се често заборавила и ипак то радила.

„Шта је рекла?“

„Да сигурно имаш грозницу.“

Áhkku се нагну ка Елси, опипа јој чело и заврте главом. Мама је иначе увек за то користила усне које би нежно притиснула на чело.

„Сад идемо“, рекла је áhkku, и изгледала је као да јој се жури да пође.

„Марја ми је рекла да сте обе ишле у ову моју школу. Док је још била номадска школа.“

Елса је требало да буде паметнија, и само ћути. Áhkku није желела да прича о номадској школи. Она је сматрала непотребним што се пишу књиге или што се уопште говори о школама у коју су на силу уписивали децу узгајивача ирваса. Често је мрмљала како не може изаћи на добро што се то поново помиње.

Áhkku је у ходнику почела да дише убрзано. Раскрилила је јакну и размахнула крајевима.

„Но добро, сад požури, иди по своје ствари.“

Елса стегну áhkkuinu руку и оде. Бакини зглобови на прстима под руком су били као шмиргл-папир који áddjá има у гаражи.

„Зар не желиш да видиш мој цртеж? У учионици је.“

Елса је осматрала низ ходник који је био мрачан. Маркус је могао бити тамо негде. Притиснула је прекидач за светло, и на плафону изнад њих је зачуцкетало и затрептало јер су се палиле неонке. Áhkku се ослонила на зид, а на горњој усни су јој се појавиле ситне капљице зноја.

„Молим те“, рекла је Елса. „А ионако би морала овде да ме сачекаш. Не смеш ме напуштати.“

Áhkku је ћушну између лопатица, па пође. Елса одмах осети како јој кораци постају лакши.

Испред учионице је навукла непромочиве панталоне и јакну, притом се све време смешећи баки. Када је гурнула ноге у чизме, чарапе су јој се нагужвале код ножних прстију. Поново је узела áhkku за руку и отворила врата. У самом дну учионице били су окачени цртежи у низу. Елса отрча тамо, показујући прстом.

„Ево га! Видиш?“

Али áhkku није гледала. Њен поглед се није одвојио од пода, док се руком грчевито држала за довратак.

Елса мало застаде на тај приказ, али се затим подиже на прсте да почупа прибадаче које су држале цртеж на месту.

„Види! Ово си ти“, рекла је, приносећи папир до áhkkuinog лица.

Áhkku зачкиљи једним оком и климну главом. Можда јој се није допало што ју је Елса насликала у црном колту. Требало је да изабере плави. Пустила је да јој рука клоне, а затим се спорим кораком вратила до зида. Цртеж је стајао укриво када га је поново учврстила прибадачама, али шта да му ради.

Када су изашли, запахнула их је хладноћа. Штипала је за нос тако да је Елса морала да се закашље. Áhkku је већ била села у ауто, а издувни гасови су образовали облак налик на печурку. Седиште је било хладно, а на окну су се видели кристали леда. Áhkku приону на посао са стругалицом за лед са унутрашње стране окна, нешто пригушено мрмљајући када је лед почео да сипа по њиховим ногама и мењачу. Изашла је и подједнако оштро остругала средину прозора. Остала је још само бела трака леда. Клима уређај је радио пуном снагом, али то није ништа помагало, пошто је ваздух био ледено хладан. Áhkku је сада прешла на задње стакло и стругала је и њега, иако је áddjá рекао да се то не сме. Пошто се вратила у ауто, није везала појас, него је само заиста предуго притискала гас у првој брзини. Áhkku није гледала изнад волана, већ је уместо тога вирила кроз волан погнуте главе као нека совуљага.

Напољу је било црно као да је усред ноћи, иако дан у ствари није још било ни на средини. Áhkku стргну капу са главе, и Елса виде да јој је коса сасвим знојава. Своју дугу плетеницу је умотала у пунђу на потиљку.

Није било сасвим сигурно ни да áhkku уопште има возачку дозволу. Једног дана је просто почела да вози, тако је причао тата. Сама áhkku је говорила да је давно ишла на неки убрзани курс у граду, али није почела да вози све до тренутка када је помислила како је то потребно. А то је било онда када је áddjá

сломио ногу у незгоди на скутеру, исте оне године када се родио Матијас. Чинило се да нико не зна је ли то истина. Тата је обично говорио да ће се то разјаснити када је најзад буду зауставили ради контроле. То се досад није десило. Али полиција ионако не хаје много за та села, зато и није никакво чудо.

„Звао је твој тата. Треба да идемо у полицијску станицу.“

Áhkku је најзад имала потпун преглед кроз ветробранско стакло. Још јаче је притиснула гас. Јеле и брезе натоварене снегом клањале су им се као и обично, али то се у брзини малтене није ни примећивало. Грталица је поравнала пут, и чинило се да је шири него што заиста јесте. Коју десетину центиметара преблизу ивици, и могло се завршити у јарку. Али áhkku није било брига за то, она је возила средином пута, препуштајући свима осталима да је обилазе.

Један камион који им је ишао у сусрет угасио је дуга светла, али се áhkku није потрудила да учини исто. Како иначе да видим лоса, обично је мрмљала. Ваљда је довољно да их угаси једно од нас двоје. Камион јој је аблендовао, подсећајући је на то да и она мора да скрати светла. Пошто она то никако није чинила, и он поново упали фарове, и тада је изгледало као да ће их тај бели сјај одвести право на небо. Камион је имао фарове и изнад и испод кабине. Било је то као да их је погодила муња, па Елса и áhkku зажмурише док је камион тутњао поред њих.

„Какав идиот!“, фркну áhkku.

Елса је била потпуно заслепљена, и није видела ништа, иако је отворила очи.

„Нећу у полицију.“

„Треба само да кажеш да си ти пронашла ирваса и где се то десило.“

„Ништа друго?“

Áhkku јој добаци брз поглед.

„А је л' има и нешто друго?“

Елса увуче усне у уста и унутра их угризе.

„Јеси ли га видела?“

Áhkku је била умало претекла један други ауто, притом опет не гасећи дуга светла. Возач је искосио свој ретровизор и чинило се да љутито маше руком.

„Јеси ли?“

Елса изброја колико већ има оних које је слагала. Уз то је áhkku и хришћанка, и можда је нарочито озбиљна ствар ако слаже њу.

„Нисам.“

Провезле су се поред села, а áhkku је гледала више у своју кућу него на пут.

„Áddjá није очистио снег у дворишту.“

Елса није стигла то да види у брзини. Мучнина од вожње се полако јављала у њој, и она посегну за сланом бомбоном из џепа јакне.

„Зар не може тата само да каже да сам пронашла ирваса? Мама је рекла да треба тако да урадимо.“

Áhkku отпухну кроз нос.

„Ја сам му рекла да нема никакве везе да ли ћеш са полицијом причати ти или он. Њих у сваком случају неће бити брига.“